

244

Angyalföld

A Váci út

Fekete Gábor

Fővárosi örjárat VIII.

Váci úti régiókban

Csigó László felvételei

4/1

A Szent István park

Végrehajtó bizottsági ülésről érkezik beszélgetésünk a tanácselnök, *Kisléghy Imre*. Természetes, hogy először a frissiben tárgyalt napirendeket hozza szóba. Közöttük a kerületi gépkocsi-közlekedés helyzetét. Az intézkedéseket a biztonságosabb forgalomért; a benzinkutak telepítését, a parkírozás és garázsírozás elősegítését. Egyrészt azért, mert a kerület „átjáróház” a pesti belterület, valamint Újpest és Rákospalota között, de főként azért, mert átlag minden ötödik, itt élő családnak van már személygépkocsija.

A XIII. kerületben járunk.

Százezer munkás

A legkülönbözőbb színű mozaikokból áll össze a XIII. kerület képe, és amennyire változatossá teszi

heterogén volta, ugyanez igen bonyolulttá teszi a kerület vezetőinek dolgát. Itt található a Margitsziget, a római korról mesélő Vizafogó, a régmúlt idők német, szláv hajósnépére, révszézeire, halászaire emlékeztető Kikötő-dűlő, a hajdani nincstelenek vasárnapi örömeit idéző Szűnyog-sziget — a mai Népsziget —, az I. Lipót emlékét viselő, s a kereskedő Pestre emlékeztető városrész, és a kerület névadója: Angyalföld. A régmúlt ennyi testet öltött emléke ellenére a kerületet a legújabb kor, az ipari forradalom termékeként, a fejlődést előrevívó munkásosztály negyedeként tartja számon a köztudat. Az Alföldről, Erdélyből, Felvidékről özönlő nincstelen parasztok ezen a tájon, a gomba módra szaporodó gépgyárakban, öntödékben, hajójavító telepeken, malmokban küzdöttek végig a nyomor minden stációját, a kenyértelenséget és a robotot, a penészes falú ágyberletet és a kopók őrizetét, itt hallattak újra és újra ma-

gukról a budapesti tüntetések, sztrájkok, forradalmak történetében. Angyalföld súlyos históriája mellett eltörpülnek mai gondjai. Mint ahogy jövője felnyitja a jelen nehézségeit.

Lássunk néhányat azokból az állandó jelzőkből, amelyek Budapest XIII. kerületéhez illeszkednek. *Munkáskerület* ma is a javából, hiszen négyszáznál is több gyára, üzeme, vállalata, ipartelepe *százezer munkást foglalkoztat. Távfűtött és gázüzemi kerületnek* is nevezik, hiszen az angyalföldi, újlipótvárosi lakások 65 százalékában van gázfogyasztásra lehetőség, amellyel 44 ezer család él is. A tervidőszak végére a XIII. kerületi családi otthonoknak mintegy 20 százaléka lesz már távfűtött.

Jórészt az iparnak köszönhetően, vízvezetékkel csaknem százszázalékosan ellátott a városrész. Amely egyben a *lakótelepek kerülete* is. A Béke úti

a „doyen”: 1943–1948 között épült. A Thälmann utcai — idestova 20 esztendő lesz — csendes, szellős, hagyományos építési módjával tűnik ki; a Tahí utcai csak tizenkét éves, s már magán viseli a kissé zsúfoltabb beépítés jegyeit; az Élmunkás téri még másfél évtizeddel ezelőtt modernnek számított, a mai szemlélődőnek azonban vajmi kevés esztétikai élményt nyújt; lakásai is aprók. Az Árpád-hídfői szerepelhetne akár a mai Angyalföld eddig még meg nem rajzolt emblémáján is. A Váci út hossz tengelyében pedig, a Besenyei út, Bulcsú utca táján tíz és fél ezer lakás épült az elmúlt másfél évtizedben, nyomát sem hagyva az egykor kilométerekre elnyúló roncs- és ócskavas telepeknek. *A XIII. kerület lakásainak 20 százaléka — új lakás.*

És mégis, a lakótelepek kerülete nagyon szűkös-ködök lakásban. Angyalföld 160 ezer lakosából 9 ezer család vár jobb lakáskörülményekre. A munkáskerületre nehezen felszámolható hagyaték terhei rakódtak. Ezért is mindennaposak az ilyen párbeszéddek a tanács lakásügyi osztályán: — *Kérem, nyolc éve vagyok igénylő... — Sajnos, csak annyi lakást oszthatunk szét, amennyit kapunk. — És mennyit kapnak? — Százkettőt. — Egy hónapra? — Sajnos, egy évre...*

Jól jellemzi Angyalföld múltjának lakásviszonyait, hogy a felszabadulás óta lezajlott tömeges új építkezések ellenére az ötvézezer XIII. kerületi lakás 40 százaléka még mindig szoba-konyhás, komfort nélküli. Hatszáz van életveszélyes állapotban, nem szólva arról, hogy a bauxitbetonos építkezés éppen a viszonylag fiatalabb, új-lipótvárosi részt sújtotta.

Városközpontok kerülete

Angyalföldön belátható időn belül nem várható újonnan kialakuló városközpont. Nemcsak anyagi nehézségek miatt, hanem azért is, mert a kerületben több centrum található. Közöttük például a városnegyed kapuja, a Marx tér; rajta és környékén egész napon át hullámozik a gyalogos- és járműtömeg, a reggeli és a délutáni órákban végképp elfoglalva minden talpalatnyi helyet. Rendezése az egész főváros érdekeit szolgálná; azonban az elkészült tervek valóra váltása — például közúti felüljáró hid építése a Váci út és a Bajcsy-Zsilinszky út között — előreláthatólag tíz-tizenöt évbe is beletelik.

Az Új-Lipótváros házrengetege, azaz a Váci út—Duna-part között a Szent István körútról ágazó mellékutcák rendezett sora alkotja a *másik centrumot*; modern öröklakás-házakkal, mindig sötét bérház-lakásokkal, üzletsorokkal, gyorsbűfékkel, a Visegrádi utcát ellepő utazóközösséggel, villamoscsikorgással. A *harmadik városközpontot* a hajdan sivár periferián épült Árpád-hídfői környék alkotja. Benne a forgalmas hídfővel, a tövében magasló új lakónegyeddél, a 24 emeletes, 1958 óta épülő, s minden befejezési határidőt túlélt SZOT-irodaházzal.

Ha a következő öt éves tervben tízezer lakos számára felépül a látványosnak ígérkező új-lipótvárosi toronyház — a Duna-part—Népfürdő utca—Dráva utca övezte területen, iskolákkal, üzletekkel —, meglesz a kerület *negyedik centruma* is. Akkor Angyalföld déli része tulajdonképp *egyetlen nagy, modern városrészé, városközpontja óvad össze*; s hogy a kerület fejlődése ne maradjon féloldalas, az Újpesttel szomszédos körzetek, ódsi, szegényes külsejű lakóövezetek rekonstrukciója sem várthat sokáig magára.

Margitszigeti furcsaságok

Két előkelő zöldterület gazdájának vallhatja magát a XIII. kerület. A *Szent István park* egyike azoknak az oázisoknak, amelyek mindmáig sikeresen ellenállnak a pesti vasbetonrengeteg terjeszkedő támadásának; felszereltsége, üde zöldje pihenni vágyó felnőtteknek, játszani vágyó gyermekeknek egyaránt javára válik. Kevésbé elégedettek a tanácsiak a másik zöldterület, a *Margitsziget* sorsával.

A jelek szerint ugyanis a kerületi tanácsnak jobbra csak kötelezettségei vannak a sziget iránt, méghozzá nem kis anyagi kötelezettségei: a fenntartási részkiadásoktól az árvízvédelem fedezetéig. Intézkedési joga, beleszólása azonban meglehetősen csekély, s e furcsa kettősség még akkor sem indokolt, ha a Margitszigetnek a budapesti összközösséget kell szolgálnia. Túlságosan is értékes területről lévén szó, Budapest mohón nyúl hasznosításához, a tervekhez, a határidőkhöz; ennek következtében a sziget funkcióját és jövőjét sűrűn értékeli át a legkülönbözőbb szervek. Az Úttörőstadion állapota kétségbeejtően elhanyagolt; felépülte óta nem nyúlt hozzá karbantartó iparosok keze. A szabadtéri mozi azzal az indokkal kívánták megszüntetni, hogy zajos, előadása zavarja a tőle egy kilométerre levő színpad műsorát. Ugyanakkor a tervekben új mozi is szerepel, s — a mainál is közelebb vinnék egymáshoz a két létesítményt. A gyermekjátzóterek helyét mindjobban elfoglalják a felnőtt „játzóterek”; a kerületi gyermekek úttörőtáborának tatarozását nem engedélyezik a fennálló építési tilalom miatt; s még hosszasan sorolhatnánk azokat a kérdéseket, amelyekről gyakran folyik vita a fővárosi tanács, a XIII. kerületi tanács, s más szervek, intézmények között.

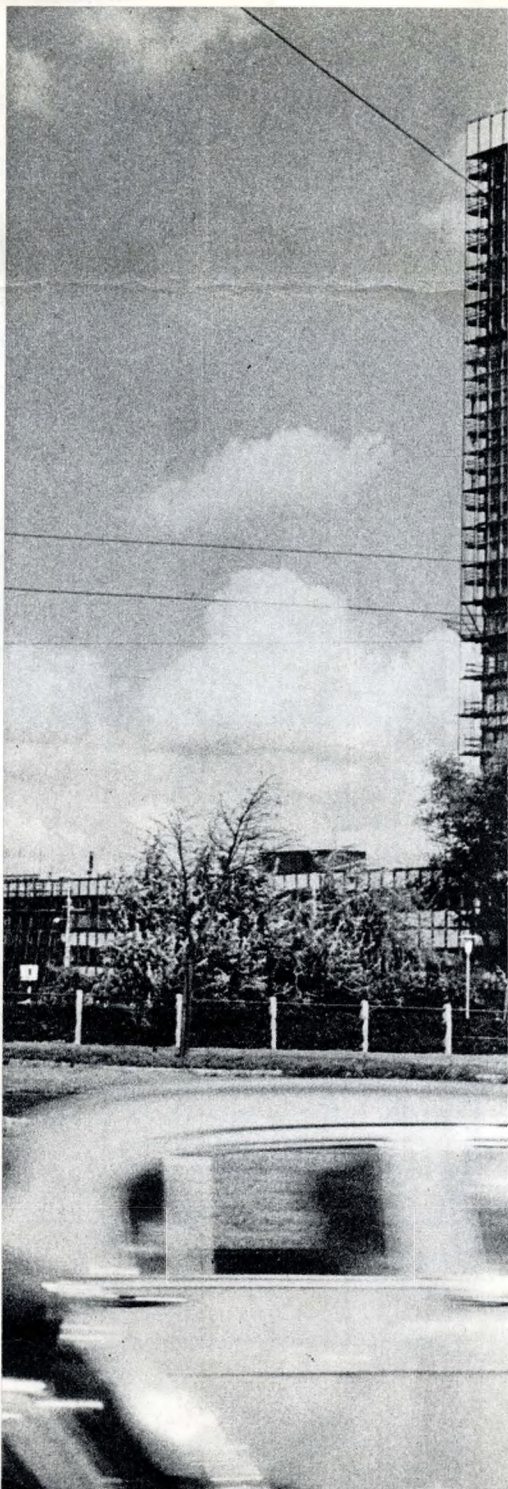
Villamosok és hűsoltok

Százezer dolgozó, különösen, ha abból negyvenezer nem a kerületben él, de oda és onnét utazik, ott vásárol, ott keres orvosi beavatkozást, különleges követelményeket állít az ellátás minden ága elé. Például a közlekedés elé. A Lehel út és a Váci út közúti forgalma — már ami az áteresztőképességet, nem pedig az úttest állapotát illeti — gördülékeny, kocsival szinte a nap minden szakában viszonylag gyorsan el lehet jutni Újpestre, Rákospalotára. (Ellentétben más fővárosi kivezető útvonalakkal: például a Soroksári, a Kerepesi vagy az Üllői úttal.) A tömegközlekedésről már kevesebb jót mondhatunk. A villamosok éppoly vég nélkül döcögnek, mint negyven évvel ezelőtt — ha nem lassabban. Pedig akkor nem volt autóbuszjárat, modern Hungária körúti felüljáró, jelzőlámpákkal teleszórt csomópont. (Az is igaz, hogy tízezeknek villamosjegyre sem tellett...)

Az igényekhez képest folytonosan egy helyben topogó angyalföldi tömegközlekedésnek nem egyszerűen a fejlődő ipar, a lakótelepek sora a magyarázata, inkább megoldatlan forgalomrendezési szakkérdésekről van szó. A városrész két főútját sűrűn keresztezik más forgalmas útvonalak, s a Népfürdő utca, a Csavargár utca, a Fóti út, az Élmunkás-híd, a Dózsa György út, a Róbert Károly körút, az Árpád-híd forgalmának is zöldtet kell adni. Emiatt a zötyögő, régi háromkocsis szerelvények és a korszerű villamos motorkocsik egyaránt hosszasan és gyakran feleslegesen kényszerülnek várakozásra. Az Árpád-hídi csomópontnál a minden irányból megengedett forgalom

Kilátás a Volga Szálló tetejéről

miatt, a zöld lámpa ellenére is tétlenül kell várakozni az összetorlódtól szerelvényeknek. A Visszaforduló utcai, Kádár utcai végállomások kényszermegoldása kényelmetlen utasoknak és lakosoknak; a 43-as autóbussz-végállomás eldugott, nehezen megközelíthető, nagyon ritkán indítják a kocsikat. Alighanem a XIII. kerület lesz az a városrész, ahol a legintenzívebben gyorsítja majd meg a tömegközlekedést a Váci út alatt húzódó metró; egyúttal minden jel arra mutat, hogy a villamosok majdani száműzésével még az ezredfordulóra várható roppant gépjármű-közlekedés igényeit is teljes mértékben kielégíti a Váci út, a Lehel út.

A kereskedelmi hálózatról azért érdemes szót ejteni, mert ritkán találhatók egyetlen kerületben olyan szélsőségek, mint a Váci út régiójában. Az V. kerületből 1950-ben átcsatolt új-lipótvárosi részen egymást érik az üzletek, miközben a történelmi Angyalföld még mindig a múlttal küszködik. A többi között elég arra utalni, hogy a felszabadulás előtti időkben több száz italtermés és kiskocsmá, népkonyha és jó néhány szociális jellegű étkezdé, valamint elszórtan található fűszerbolt alkotta a kereskedelmi hálózat zömét. Étterem, zenés szórakozóhely erre felül egyáltalán nem volt — kinek is kellett volna akkoriban? — a meglévő kocsmák pedig híján voltak a legelemibb egészségügyi adottságoknak, csatornának, folyóvíznek.

Elképzelhető, milyen roppant erőfeszítéseket kellett tennie a szocialista kiskereskedelemnek és vendéglátóiparnak, amíg frízidert árusító iparcikk-boltokkal, ABC-áruházakkal, könyvüzletekkel, divatáruboltokkal, illatszertárolatokkal, tágas éttermekkel, hangulatos eszpresszókkal népesítette be Angyalföldet. (A kuriózum kedvéért: a Váci út 140. szám alatt 1965-ben nyílt, s naponta négyezer vendég ellátásáról gondoskodó vendéglátó egység az ország első gyorskiszolgáló büféje volt.) A kerület északi részének még ma sem sikerült utolérnie a délit. Példa erre, hogy a lényegesen terjedelmesebb angyalföldi részen, ahol 73 ezer lakos él, egy vásárlóra számítva öt és fél ezer forint évi átlagforgalmat bonyolít le 112 élelmiszerüzlet. A kerület déli, belvárosi jellegű övezetében, amelynek népsűrűsége egyharmada az északinak, 123 élelmiszerüzlet nyolcezer forint átlagos forgalmat mutat ki. A Szent István körút 8. szám alatti húsbolt, húsz főnyi személyzettel, 150 négyzetméternyi alapterületen 15 ezer forintot forgalmazott 1971-ben, egy vásárlót alapul véve; viszont a Gyöngyösi út 53. alatti 170 négyzetméteres eladóterű húsbolt mindössze három eladóval működött, átlagosan háromezer forintos forgalommal. Az ilyen és ehhez hasonló arányok javítása előfeltétele annak, hogy az új-lipótvárosi üzlethálózat zsúfoltsága csökkenjen — a kerület nappali lakossága 200 ezer főre tehető, tekintélyes része a Marx tér táján tolong napi bevásárlása végett —, az angyalföldi részen pedig sűrűbben található, korszerűbb, áruval jobban ellátott üzletekbe térhesenek be a vásárlók.

Óvodát, óvodát, óvodát!

Az egészségügyi ellátás a budapesti átlagnak felel meg. A kerületnek három rendelője van; összevonásuk és korszerűsítésük azonban időszerű lenne a külső kerületekből érkező, s az üzemelegésügyi szervezettől gyógykezelésre, vizsgálatra beutalt dolgozók tízezrei miatt.

Az igazi gondot az óvodák nyomasztó hiánya és az iskolák állapota okozza Angyalföldön. („Ha kapnék pénzt, három helyre használnám fel — mondja a tanácselnök —, óvodára, óvodára és óvodára...”) Sajnos, 1971-hez képest romlott a helyzet; az idén a tanács 1700 férőhelyre 2200

gyereket vett fel, s még így is 600 szülő minden szempontból indokolt kérését volt kénytelen elutasítani. A pénz igen kevés; és sok az olyan szülő, aki nem a lakóterületén, hanem angyalföldi munkahelyéhez közel tudja csak elhelyezni gyermekét. Az ipar persze megajánlotta millióit a tanácsnak a tervidőszakra, de a pénzt csak évenként, részletekben tudja átutalni. A kivitelezők viszont addig nem látnak hozzá az óvodaépítkezésekhez, amíg a a költségekre a rendelkezések szerint megszabott „előleget” oda nem adja a tanács. Zuglóban sikerült elérni, hogy az Országos Tervhivatal fogadjon el letétként a gyárak papíron levő, öt évre felajánlott összegét, az építők pedig fogjanak munkához. A XIII. kerületi tanács — és feltehetően más kerületi tanácsok is — szívesen követnék a példát, de attól tartanak: ha a precedens általánossá válik, a Tervhivatal leengedi a sorompót az ilyesfajta „papír-letétek” előtt.

A helyzet persze mégsem reménytelen; erre utal egy Váci úti óvoda idén ősszel végrehajtott bővítése. Az Autófenntartó Ipari Tröszt 2,2 millió forintot utalt át fejlesztési alapjából a kerületi tanácsnak, hogy az nagyobbítsa meg óvodáját — 75 dolgozójuk gyermekének befogadására. Meg is történt az egyezés, bizonyosságul arra, hogy a területi és üzemi óvoda határai mindinkább elmosódnak. Az angyalföldi üzemek egyébként további 40 millió forintot ígérnek, főképp óvodai célokra, s ezen kívül is segítenek, amivel tudnak. A textilgyárak paplant, takarót, huzatot adnak, a bútorgyár lakberendezést készít, szocialista brigádok játékokat fabrikálnak és vásárolnak az óvodáknak.

Hasonló nagyszabású patronáló munka az „Egy üzem — egy iskola” akció keretében is ráférne Angyalföldre. Sok a düledező, régi iskolaépület, s köztudott, hogy a felújítási alap képzésének furcsaságai miatt minél értékteletlenebb egy építmény, annál kevesebbet lehet tatarozására költeni. Új iskolák építésére nincs keret. A gyerekek két műszakban tanulnak, s az iskolák állapota tovább romlik. E vonatkozásban Angyalföld, a munkások és gyermekeik városnegyede, sürgős segítséget igényel.

Hogy a fejlődés mennyire nem tűr megállást, azt az angyalföldi közmű-program helyzete is bizonyítja. A távfűtési roham, amely mindeddig igen sikeres volt, most időnként elakad, a meglehetősen veszteséges szolgáltatás dotációjára nem növekszik, s hol a fűtőenergiára, hol a vezetékekre, hol a mérőkre kell sebíteni a pénzt szerezni.

Vagy pedig mindezeket a lakosok által is finanszírozott gázfűtéssel kell pótolni. A gázra viszont a Váci út—Duna-part—Dráva utca övezte vidéken 13 ezer háztartás panaszkodik: kicsi a nyomás. Az 1-es övezetét kategorizált — azaz a szénfűtéstől „eltoltott” — területen két éve tart a gázvezetékek fektetése. (Emiatt utcák tucatjai huzamosan valamiféle ostromállapot képét mutatják.) Ezek azonban csak részvezetékek; a hozzájuk szükséges ezer milliméteres gerincvezetékhez valamennyit hozzá kell illeszteni. A pénzügyi számítások ezt a megoldást helyezték előtérbe egy új csővezeték építése helyett. A régi gerincvezeték szétvágása, darabolása, illesztése, szigetelése valóban negyedannyiba kerül; csakhát sok időt vesz igénybe, s érhető a gázzal fűtő-fűző háztartások ijedelme, hogy télen nem készül el a hosszadalmas munka. Egyébként a levegőtisztasági rendelet végrehajtásával nem lehet túlságosan elégedett a XIII. kerület, s persze a főváros sem: a készültésgépi fok csak 44 százalék; a 600 kijelölt lakóházból 334 változatlanul ontja magából a füstöt.

Mindent összevetve azonban: Angyalföld jelenét, fejlesztésének tempóját, távlatait kedvezően lehet értékelni; a prognózis biztató. Már csak azért is, mert a XIII. kerület népe kedves a fővárosnak, az országnak. Minden bizonnyal megkapja a szükséges segítséget gondjai megoldására.

Angyalföld legmagasabb épülete, az Árpád-híd pesti hídfőjével

